

ספר

טהרת שלמה

על מסכת עוקצין

שיעורים שנאמרו לע"נ האברך המופלג
הרה"ג שלמה זלמן זלזניק זצ"ל

כסליו תשפ"ו

הערות והארות:
TS4174740@gmail.com

ניתן להשיג את הספר אצל:

משפחת ווייס
רח' פנינה 5 ירושלים
025385434

משפחת זלצניק
רח' פרדו 9 בני ברק
035700779

יוצא לאור בסיוע

דברים אחדים

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו, מה אשיב לה' כל תגמולהי עלי, שזיכני ללמוד מסכת עוקצין בצוותא חדא עם חבר ת"ח מבקשי ה'. השיעור נלמד לעילוי נשמתו הטהורה של אחד המיוחד מן החבורה, אב בחכמה ורך בשנים, הרה"ג ר' שלמה זלמן זלזניק זצ"ל, מטובי הלומדים בשיבת מיר מודיעין עילית, אשר יגע בתורה הק' ובאהבתה שגה תמיד, וזכה לכתרה של תורה ביגיעתו הרבה ובתפילתו הזכה, באצילות מידותיו והנהגתו הטהורה. לימוד המשנה וכל חידושי התורה שנתחדשו בזכותו ומחמתו, זכות הם לנשמתו הטהורה הצרורה בצרור החיים. ויהא ספר זה זכרון עולם להאי נפש נקי וצדיק. זכות התורה תעמוד לבניו היקרים יצחק נ"י ויהושע נ"י שיגדלו בתורה וביראת שמים.

ועתה, נתעוררו ידידי שליט"א לומדי השיעור להוציא את השיעורים לאור עולם, להוסיף בכך זכות בכתיבת דברי התורה עלי ספר, ואולי יהיה זה לתועלת לעוסקים במסכת זו. יישור כח לכל העוזרים והמסייעים, ובפרט לאחד המיוחד מלומדי השיעור החפץ בעילום שמו שהשקיע רבות ללא לאות בהוצאת ספר זה, וטרח הרבה להיות מן העושים והמעשים בכל ענייני הספר, יה"ר שיתקיימו בו דברי חז"ל כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו.

אך זאת למודעי, שהדברים נכתבו מידי שבוע לאחר השיעור עבור בני החבורה שיוכלו לחזור על הדברים, ולא נכתבו ע"ד להדפיסם. לא היה פנאי לעבור על הדברים לבדוקם מחדש בעין בוחנת כראוי לכתיבתם עלי ספר, ועל כן ימצאו בהם הרבה דברים פשוטים, שבאו לבאר הפשט הפשוט להועיל למי שאינו עוסק בענינים אלו. גם יתכן שימצאו בהם שגגות, חסירות ויתירות, אך אקוה שמ"מ תבא תועלת ללומדים, ותהא רווחא שמעתתא.

אודה לידידי הגאונים שליט"א, שהשתמשתי בכתיבתם ובחיבוריהם על מסכת עוקצין, אשר דבריהם שזורים בתוך השיעורים, ופעמים אף שלא בשם אמרם, ובראשם ספר משנת טהרות לש"ב הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א, יבורכו כולם מפי עליון ויפוצו מעינותיהם חוצה.

הודאה מיוחדת לידידי עוז הגאון רבי יצחק קורלנסקי שליט"א ראש רשות הכוללים ללימוד סדר טהרות בעין, ולידידי הגאון רבי איסר זלזניק שליט"א, ולידידי הרה"ג ר' יהודה שטיינהויז שליט"א, על נשיאתם בעול הוצאת הספר, ישולם ה' פועלם וישפיע עליהם שפע רב של סיעתא דשמיא בכל מע"י ולרווח רוב נחת מכל יצ"ח בבריות גופא ונהורא מעליא.

ואני תפילה, כשם שעזרתני ללמוד מסכת עוקצין, כן תעזרני ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי התורה, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרע זרעינו עד עולם.

אהרן ווייס

כסליו תשפ"ו

תוכן הענינים

הקדמה

מקור דיני יד ושומר [סוגיית הגמ' בחולין] - א

פרק א' משנה א'

פלוגתת הראשונים בביאור 'מִיטְמָא וּמִטְמֵא' - ו | אם ה'יד' עצמו נטמא, או שהוא רק מכניס ומוציא - ז | ביאור הק"ו השתא עיולי עיילא אפוקי מבעיא - ח | ראיית הקה"י מבהמה בחייה אינה נעשית יד לאבר - ט | חקירת האחרונים ביסוד דין ידות הטומאה - יא | ד' נפ"מ בחקירה הנ"ל - יא | יד ושומר שנטמאו ואח"כ נפרדו מן האוכל - יב | בטעמא דיד אינו מצטרף - יג | ראיית האחרונים מד' התוס' בחולין קכ"ח - טו | ראיית הקוב"ש מהא דהידות פסולין לסיכוך - טז | ראיית שערי חיים מהר"ש והרא"ש בכלים - טז | ראיית האחרונים מטבילה, חידוש החזו"י בידות הכלים - יז | יד לטמא במשא ובאהל - יט | ביאור חדש בדין יד להכניס ולהוציא - כא | יישוב הקושיות לפי ביאור זה - כב | קו' הרמב"ן והרשב"א ביד של כלי חרס - כד | שי' רש"י ותוס' דיד של כלי חרס מהני רק להוציא - כד | ביאור יהגה האריה בד' הרמב"ן - כו | קו' מטבילא שהיא מלאה קערות - כז | בקו' המקד"ד ביד חלולה דאין עשויה לקבלה - כח | ביאור אחר בד' הרמב"ן והרשב"א - כט | בד' הגרי"ז בבכורות אם יש דין מגע בכלי חרס - ל | בגדר דין שומר - לב | אי מהני דין שומר לטומאה דסלטט"ח - לד | ביאור פלוגתתם עפ"י דברי החזו"א - לה | ביאור לישנא דמתני' לשי' הר"ש והגר"א - לה | בפלוגתת רש"י ותוס' אם יש שומר להכשר - לו | אם יש שומר למשקין - לו | ביאור פלוגתת רש"י ותוס' אם יש שומר למשקין - לט | ב' ראיות מד' התוס' כשי' הר"ש והרא"ש - מ | בפלוגתת רש"י עם תוס' הרשב"א ור"פ בפסחים - מב | ד' המקד"ד בד' הרמב"ם דאוכל אינו מטמא אחרים מה"ת - מד | שיעור כביצה בטומאת אוכלים - מה | ד' החזו"א בד' הרמב"ם - מז | לשי' המקד"ד ל"ל קרא לשומר - מז | ד' נפ"מ בדינא דשומר כאוכל מה"ת - מח | נפ"מ ה' לשומר פחות מכזית או פחות מכפול - מט | ביסוד דין שומר לטומאה חמורה - נא

פרק א' משנה ב'

ביאור משנה ב' - נג | העמוד שהוא מכון כנגד האוכל - נד | שרשי החזרים והצנן והנפוס - נה | ירקות שדה וירקות גנה שעקרן לשתלן - נו | המשך משנה ב' - נז | דין בריה בטומאת אוכלין - נט | סוגיית הגמ' בחולין שומר אוכל שחלקו - ס | קו' הגמ' מחיטה בקליפתה, וביאור הצירוף בשדרה של שבולת - סג | בד' רש"י והרמב"ם דמהני בריה לענין צירוף - סד | יישוב נפלא של המשנת טהרות - סה

פרק א' משנה ג'

ביאור שיעור טפה, וביאור 'כל שהוא' - סח | ביאור שי' הר"ש והרע"ב ביד האשכול - סט | ב' קו' על שי' הרא"ש, וד' התפא"י וק"א - ע | נקצרים ג"ט ונעקרים כל שהן - עב | בפלוגתא דר' יהודה ורבנן במלעין של שבליים - עב

פרק א' משנה ד'

ביאור משנה ד' - עג | ביאור פלוגתת רבנן ור' יוסי - עה

פרק א' משנה ה'

פלוגתא דר' יוסי ורבנן, לר' אלעזר - עז | פלוגתא דר' יוסי ורבנן, לר' יוחנן - עח | פסיגה של אשכול שריקנה טהורה - עט | בפלוגתא דראב"ע ורבנן - פא | סוגיית הגמ' בסוכה י"ג ב' - פב | בפלוגתא דרבנן ואחרים בסיכך בידות האוכלים - פד | ביאור פלוגתת רבנן ור' יוסי - פט | ביאור הפלוגתא למ"ד בססן ממש - צ | בפסול ידות האוכלין לסכך - צא | ד' קו' בדברים המקב"ט שפסולין לסכך - צב | בגדר דין דבר המק"ט פסול לסכך - צג | יסוד השערי חיים דרך מה שהיה בבית בשעת חלות ההסגר נטמא - צד

פרק א' משנה ו'

ביאור משנה ו' - צו | טעמא דרישא מדין שומר או מדין אוכל - צז | מתני' דתרומות דעוקצי תאנים אסורים לזרים, וברד"ל ובחזו"א - צח | ביאור מרן הגרי"ז בדברי הירושלמי - ק | עוקץ הענב מצטרף בד' הרד"ל והחזו"א - קא | קשה מסיפא דמתני' ושאר כל העוקצין לא מיטמאין - קג

פרק ב' משנה א'

לא כבשן אלא למראה - קה | בד' רש"י ותוס' בברכות - קו | יישוב ד' רש"י - קז | שי' הרמב"ם כשי' התוס' בברכות - קח | בפלוגתא דרבנן ור' יהודה בכשות של קישות - קט | לר' יהודה אי הוי שומר או יד - קי

פרק ב' משנה ב'

כללא דגרעינין וביאור הטעם דשל רוטב מצטרפת - קיב | שי' הרא"ש, וב' נפ"מ בין הרא"ש והראשונים - קיג | ביישוב קו' הרא"ש - קיד | חותם של יבשה מצטרף ושל רוטב אין מצטרף - קטו | גלעינה שמקצתה יוצאה, שי' הר"מ והרא"ש - קיז | פלוגתת הרמב"ם והראב"ד - קיח | ביאור החזו"א בחילוק הראב"ד ובסתירת הר"ש - קיט | בקו' החזו"א והמשנ"א ביבשה אמאי טהורה - קכ | היה עליו מצד אחד - קכב | קו' החזו"א מגרעיני תרומה שאסורים לזרים - קכג | פלוגתת התוס' והרשב"א בגרעיני ערלה - קכד | בקו' הרש"ש מגרעיני ערלה דאסורין - קכה | בשי' התוס' והרא"ש דגרעינים הוו פרי - קכו | ביישוב קו' המג"א על השו"ע שפסק דבמיתקן מברך שהכל - קכח | יישוב שי' התוס' והרא"ש בגרעינים - קל

פרק ב' משנה ג'

נימוק מקצתו אינו מצטרף - קלב | נימוק מן האמצע אינו מצטרף - קלג | תי' הגר"א דקמ"ל
דהשלם שבצדדים אינו חיבור - קלה | בפלוגתא דת"ק ור"א במסרק - קלו

פרק ב' משנה ד'

ביאור משנה ד' - קלה | ביסוד דינא דאין שומר ע"ג שומר - קלט | תי' החת"ס בחולין - קמ

פרק ב' משנה ה'

המחתך לבשל אע"פ שלא מירק אינו חיבור - קמב | ביאור החילוק בין לבשל ללשלוק - קמג | אי
הוי חיבור גמור או רק מדין יד - קמד | ביאור החילוק בין מתני' דידן למתני' דאוכל שנפרס - קמה |
ראיה מתוספתא ומהרא"ש דמחתך הוי מעליותא - קמו | הוכחה מהמהרי"ק דמחתך שאני גם
לגרעותא - קמח | התחיל לפרק אוכל שהתחיל בו אינו חיבור - קמט | בד' הרמב"ם (פ"ו ה"ז)
והראב"ד - קנ | האגוזים שאמנן הבצלים שחמורן - קנב | בד' הכס"מ דחלוק חיבור לטומאה
מלהכשר - קנג | חילוק בין טומאת מת ונבלה לטומאת אוכלין - קנד | קו' החזו"נ והחזו"א מהל'
טו"א, ותי' התפא"י דחיבורי אדם מהני ביד - קנה | תי' החזו"א והחזון נחום - קנו | חקירה ביסוד
דינא דזיתים שעייטנן - קנח | התחיל לפרק באגוזים ולפקל בבצלים - קנט | דרכו השניה של
הראב"ד - קסא | האגוזים והשקדים חבור עד שירסס - קסג | בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד ובביאור
הכס"מ - קסד | ביאור החזו"א בפלוגתת מתני' והתוספתא - קסה | ביאור החזו"א בהשגת
הראב"ד - קסו | ביאור חדש במתני' עפ"י הר"מ בפיה"מ - קסח

פרק ב' משנה ו'

ביצה מגולגלת עד שיגום - קסט | ושלוקה עד שירסס - קע | הרימון שפרדו - קעא | שלל הכובסים
והגד שהוא תפור בכלאים - קעב

פרק ב' משנה ז'

ביאור משנה ז' - קעד | בקו' המשנ"א דלבנים דראויים לבהמה - קעד | בביאור פלוגתת ת"ק
וראב"צ - קעו | יישוב קו' המשנ"א - קעז | לבנים אין מצטרפין, אי הוו יד - קעה | בד' האו"ש
בהזחיל מים ע"ג עלי ירקות - קעט

פרק ב' משנה ח'

אם יש בהן ריר משתערין בכמות שהן - קפ | פת ספוגנית משתערת בכמות שהיא - קפג | בביאור
החילוק בין פת ספוגנית לעגל שנתפח - קפד | סתירה במשנה ברורה - קפו | בשר העגל שנתפח
ובשר זקנה שנתמעט - קפז | סוגיית הגמ' במנחות - קפז | ביאור משנתינו למסקנת הגמ' - קצ |
קו' על הר"ש והרא"ש ממסקנת הסוגיא - קצא | קו' בסתירת ד' הרמב"ם - קצב | תי' הגר"ז בד'

הרמב"ם, ונידון האחרונים בזה - קצג | תי' הגר"א קוטלר זצ"ל ומנחת אברהם - קצד | פלוגת הר"מ והר"ש, וקו' ע"ד מהסוגיא במנחות - קצו | קו' בד' רבה למה הוצרך לשנות ד' ר' יוחנן - קצז | בד' רש"י שפי' במסקנא טעם חדש של 'מיא בעלמא' - קצה | 'ישוב שי' הרמב"ם, דכל חילוק האחרונים הוא רק למסקנא - קצט | ביאור חדש בד' רבה לפי הר"ש והרא"ש בעוקצין - ר | הוספה מטהרת שלמה (טהרות שיעור ל"ג) קו' בד' הרמב"ם במנחות הבאות חמץ - רא | קו' בד' הרמב"ם במנחת חוטא, ותי' ליקוטי הלכות - רב | יסוד הליקוטי הלכות רק כלפי 'מיא בעלמא' - רג

פרק ב' משנה ט'

ביאור משנה ט' לד' הר"ש והרא"ש - רה | ג' דרגות בנוף ועיקר - רו | שי' הרמב"ם בפי' משנה ט' - רח | ביאור המל"מ בד' הרמב"ם - רי | ביאור הגר"ח בשיטת הרמב"ם - ריב | ב' גי' בתוספתא בדין עציץ שע"ג יתדות לענין הכשר - ריד

פרק ב' משנה י'

כלי גללים וכלי אדמה - רטז | ביאור טעמא דרישא 'שהשרשים יכולים לצאת' - ריח | שי' רש"י ותוס' בחילוק בין חרס לעץ - ריט | קו' המל"מ על רש"י ממשנתנו, וד' הראב"ד - רכא | בד' הרמב"ם והרא"ש בנוטע אילן בעציץ שאינו נקוב - רכב | רמב"ן בגיטין ב'שוב שי' רש"י - רכג | ב' ביאורי הר"ש בטבלא שאין לה לבזבז - רכה | עציץ שיש בו נקב מן הצד - רכו | בד' הרע"ב שפי' כעין פי' בתרא דהר"ש - רכח | פירוש הרמב"ם בדינא דטבלא שאין לה לבזבז - רכט | חקירת האחרונים בדין העפר של עציץ נקוב - רל | ב' ראיות דהעפר ג"כ הוי מחובר - רלא | ראיית החזו"א מהירושלמי בערלה נטע בו דלעת - רלב | הטעם לומר שגם העפר דינו כמחובר - רלג | בדברי האפיקי ים דאתין עלה מדין ביטול כלי - רלה | חיבור העפר תלוי בביטול כלי - רלו

פרק ג' משנה א' ב' ג'

ביאור משנה א' - רלט | ביאור משנה ב' - רמ | נבלת עוף הטמא בכרכים - רמא | החלב בכפרים, בחלב נבלה או בחלב שחווטה - רמב | בדברי התוס' בנדה נ' א' בהכשר לצורך בהמה - רמה | המשך ביאור משנה ב' ומשנה ג' - רמו

פרק ג' משנה ג'

בטעם החילוק בין נבילת בהמה טהורה לטמאה - רנ | ג' דרכים בפי' והחלב בשווקים - רנא | הנפ"מ בדין טומאה קלה בנבילה - רנד | אם הטומאה קלה מתלא תלי בטומאה חמורה - רנו | קו' ברש"י בזבחים ק"ה ב' - רנז | אי"צ הכשר מים ולא הכשר שרץ - רנח | חקירה ביסוד דינא דסופו לטמא טו"ח - רסא | נפ"מ אם הפסיק לטמא טומאה חמורה - רסב | ביאור תי' הראשונים בחולין - רסג | בשיטת הרמב"ם שפסק את התוספתא - רסד | תי' האו"ש והגר"ח על הרמב"ם - רסז | בחידוש הרמב"ם דגם הבצק אי"צ הכשר - רסח | בדין שומר לטומאה קלה דסופו לטמא טו"ח - ער | הטעם

דבעינן מחשבה בסופו לטמא טו"ח - **ערב** | בקו' רש"י בחולין (פ"ב א') ותירוצו - **רעג** | אי מהני סופו לטמא טו"ח באוכל שאינו יכול להאכילו לאחרים - **ערה** | בקו' התוס' לר' מאיר אמאי צריכין מחשבה - **רעו** | ביאור האחרונים ביסוד דין סופו לטמא לר"מ ולרבנן - **רעז** | בש"י רש"י בזבחים, וביישוב קו' הגרע"א שם - **רפ** | ביאור מתני' דאהלות לש"י רש"י - **רפא** | צריכה מחשבה ואי"צ הכשר לרש"י ותוס' - **רפא** | ג' דרכים בביאור תל' הגמ' בזבחים - **רפג** | שי' הרמב"ם דחלוק דין פרה ופרים מנבילת עוף טהור - **רפה** | חידוש בד' הרמב"ם דבפרה ופרים אי"צ הכשר מים - **רפז** | חידוש הר"מ בפיה"מ סוף זבים - **רפט** | ביאור יסוד חילוקו של הר"מ, ויישוב הקו' מנבלת ע"ט - **רפט** | ביאור הגרי"ז בסוגיית הגמ' בזבחים - **רצ** | אי בנבילת עוף טהור שייכא דינא דר"מ - **רצב** | ביאור החזון יחזקאל בד' ר' מאיר - **רצד**

פרק ג' משנה ד'

השבת משנתן טעמו בקדרה - **רצו** | קו' לד' הראב"ד למה אין מטמא טו"א - **רצז** | בש"י הרמב"ם דאם חשב עליו לקדירה אין מטמא - **רצט** | ביאור המקד"ד בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד - **שא** | קו' על המקד"ד מהגמ' בנדה - **שג** | ביאור הגמ' בנדה לש"י רש"י - **דש** | ביאור האחרונים דלא כהמקד"ד - **דש**

פרק ג' משנה ד'

לולבי זרדים עד שימתקו - **שו** | מ"ש מכל האוכלים שצריכים בישול - **שוז** | חילוק הראשונים בין קור לכפניות - **שט** | ירושלמי בחילוק בין לולבי זרדים לתורמוסים - **שיא**

פרק ג' משנה ה'

ביאור משנה ה' - **שיב** | ביאור הרע"ב והמשנ"א בפלוגתא דר"ע וריב"נ - **שיג** | ביאור הרא"ש בפלוגתא דר"ע וריב"נ - **שיד** | קו' הר"ש מקור שגלוקח בכסף מע"ש ואינו מטמא טו"א - **שיד**

פרק ג' משנה ה' ז'

ביאור סוגית הגמ' בעירובין, וקו' התיו"ט - **שטז** | שי' התוס' בעירובין - **שיח** | ב' דרכים בפלוגתת ר"ע וריב"נ - **שכ** | קו' המקד"ד והחזו"א למה עור אינו ניקח בכסף מעשר - **שכ** | לולבי זרדים אם ניקחים בכסף מעשר - **שכא** | בדין שבת אי ניקח בכסף מעשר - **שכג** | שורש הנידון בשבת תלוי בשני הדרכים הנ"ל - **שכד** | בקו' הר"ש מזרע גרגיר, ונפ"מ בין שני התל' לענין מלח - **שכה** | ד' התוס' ביומא והריטב"א בעירובין - **שכו**

פרק ג' משנה ו'

הפגין והבוסר, ובפלוגתת הר"ש והר"מ - **שכט** | סוגיית הגמ' בירושלמי בשביעית - **של** | ביאור פלוגתא דר"ע וריב"נ - **שלב** | פריצי זיתים וענבים - **שלד** | ביאור פלוגתת ב"ש וב"ה - **שלה** | ביאור

פלוגתת ב"ש וב"ה בקצח - שלו | וכן למעשרות - שלח | שי' הרמב"ם בפיה"מ בפריצי זיתים - שמ | שי' הרמב"ם בהלכות - שמא | בדברי הרמב"ם והראב"ד פ"א הכ"ד - שמב | בביאור פלוגתת הרמב"ם והראב"ד - שמג | ביאור פלוגתת ב"ש וב"ה לד' הרמב"ם והראב"ד - שמה

פרק ג' משנה ח'

ב' דרכים בביאור הגמ' 'דג מקרטע איכא בינייהו' - שמח | ביאור ד' רש"י דיבש כסלע לא חשיב מת לטו"א - שמט | ביאור פלוגתת ר"ע עם ב"ה או עם ב"ש - שנ | בטעמא דבעלי חיים אינם מקב"ט - שנג | ראיית הקה"י מתוס' בחולין דהוי דינא דבע"ח לא מקב"ט - שנה | בד' רש"י בחולין בטעמא דב"ש - שנו | ביאור המקד"ד בשי' רש"י - שנט | יחור של תאנה שנפשח - שסא | ספק הגמ' בחולין אם האילן נעשה יד ליחור - שסב | יחור שנפשח לענין שבת - שסג | שי' האחרונים דהוי כתלוש אף לענין שבת - שסה | סוגית הגמ' בחולין קכ"ז ב' - שסז | המשך סוגיית הגמ' בחולין - שסט | פלוגתת הרמב"ם והראב"ד ביבש האילן - שעג | ביאור המל"מ בהשגת הראב"ד, וביאור שי' הרמב"ם - שעד | יבש האילן לענין שבת - שעה | בביאור שי' הראב"ד ביבש האילן - שעו | בחקירת הגר"ח, ובפלוגתא דר' יהודה ורבנן - שעה | דברי המנ"ח בד' הרמב"ם ביבש האילן וביאור חדש בהשגת הראב"ד - שפ | תוספת ביאור בד' הרמב"ם עפ"י הגר"ח - שפא

פרק ג' משנה ט'

ביאור משנה ט', וד' הר"מ בפיה"מ - שפד | ביאור שי' הר"מ בפיה"מ - שפו | ד' הר"ש והרא"ש דחלב טמאה בעי מחשבה בכל מקום - שפח | בד' רש"י ותוס' בבכורות בענין חלב המותר - שפט | בד' הר"מ בפיה"מ במ"ג דאיירי בחלב טמאה - שצ | ראיות האור גדול לשי' רש"י ולשי' התוס' - שצב | בסתירת הרע"ב בחלב טמאה - שצג | דגים טמאים וחגבים טמאים - שצד

פרק ג' משנה י'

ביאור משנה י' - שצו | בביאור ד' התוס' בב"ב - שצז | ג' קו' התוס' על הס"ד - שצט | אינה מקבלת טומאה במקומה - תא | בדברי הרע"ב דאיירי במנחא אארעא - תב | בד' התפא"י והגרע"א בד' הירושלמי - תג | ביאור החזו"א בד' הירושלמי - תה

פרק ג' משנה י"א

מאימתי מיטמאות משום משקה - תח | ב"ש אומרים משיחרחר - תט | ב"ה אומרים משיירסק - תיא | סוגיית הגמ' ב"ב פ' א' - תיא | דבש בכורות אי מהני ביה מחשבה למשקה - תיג | הקצצה בפירוש לדבורים - תטז | ביאור דינא דשתי חלות - תטז | ביאור הנידון אי מהני הקצצה לדבורים - תיז | ביאור הרמב"ן והר"ן בד' הרשב"ם - תיה | ביאור לישנא ד'אינו יוצא' מידי מאכל - תכ | דבש בכורות אי מהני ביה מחשבת משקה - תכא | ביאור מתני' דידן לרשב"א ולראב"ד - תכג | חידוש המאירי והט"ז, וביאור חדש במתני' - תכד

פרק ג' משנה י"ב

ביאור ש"י עולמות לשי' הר"מ והרע"ב - תכז | ואוצרותיהם אמלא - תכח | ביאור המנין דש"י
עולמות - תכט | ה' יברך את עמו בשלום - תלא | הדרן מבעל היערות דבש - תלב | הטעם שנטל
מן החלות ולא מן הדבש - תלד | לד' ב"ש צ"ל טעם אחר, משום דרשת ר"א - תלה | לד' ב"ש
ור"א לא הוי מטעמת, ופדוהו מטעם אחר - תלו | אי ר"א מצי סבר כב"ש משיהרהר - תלח

מפתח מקורות תמ

מוצש"ק צו תשפ"ד

שיעור א'

הקדמה

מקור דיני יד ושומר [סוגיית הגמ' בחולין]

א. **מבואר** במתני' דאיכא תרי דינים, א. דין יד שהוא מיטמא ומטמא ולא מצטרף, ב. דין שומר דהוא מיטמא ומטמא ומצטרף. ובריש פרק העור והרוטב (חולין קי"ז) אמרו דדינא דשומר מצטרף נאמר רק לענין טומאה קלה, להשלים שיעור כביצה לענין טומאת אוכלין, ולא לענין טומאה חמורה, להשלים שיעור כזית של נבילה, אמנם גם בטומאה חמורה דנבלה יש דין יד להכניס ולהוציא טומאה, וגם דין שומר, דאע"פ שאינו יד אהני חשיבות שומר שלו להכניס ולהוציא טומאה כדין יד.

ב. **ומקור** דין 'שומר', שמצטרף לטומאה קלה ושאינו מצטרף לטומאה חמורה, אמרי' בגמ' (קי"ז ב') 'תנינא להא דת"ר שומרים לטומאה קלה, ולא שומרים לטומאה חמורה. שומרים לטומאה קלה מנלן, דתנא דבי רבי ישמעאל, על כל זרע זרוע [אשר יזרע] כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה, חטה בקליפתה, ושעורה בקליפתה, ועדשים בקליפתן, [ובגמ' להלן (קי"ח ב')] מבואר דאיכא הכא ג' ריבויין, זרע זירוע אשר יזרע, וכולהו אתו לשומר דטומאת אוכלין, חדא לשומר דזרעים, ואידך לשומר דפירות האילן, והשלישי לשומר דבשר וביצים], ולא שומרים לטומאה חמורה מנלן, דת"ר בנבלתה ולא בעור שאין עליו כזית בשר ועור משלימו לכזית, יכול שאני מוציא אף עור שיש עליו כזית בשר, הנוגע כנגד בשר מאחוריו, יכול לא יהא טמא, ואפילו מעשה יד נמי לא עביד, ת"ל יטמא.

ג. **ומקור** דין 'יד' אמרו שם בהמשך הסוגיא, 'ידות היכא כתיבי, דכתיב וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם, לכם לכל שבצרכיכם לרבות את הידות, ופירש"י לכל שבצרכיכם, לכל דבר שהוא צורך לכם באוכל הזה הכל טמא, הרי לך שהיד מביאה טומאה לאוכל, דהא יד גבי הבאת טומאה כתיב. וכתיב וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם, לכם לכל שבצרכיכם לרבות את הידות, הרי יד להוציא דהא נבלה לאו בת הכנסה היא שהטומאה מגופה, ויד דכתיב בה לטמויי אחריני כתיב. יד להכניס ולהוציא כלומר הרי לנו יד להכניס דטומאת אוכלין ויד נבלה להוציא. שומר להכניס ולהוציא לא צריך קרא, ק"ו מיד אתי, ומה יד שאינה מגינה, מכנסת ומוציאה, שומר לא כ"ש. שומר דכתב רחמנא דכתב רחמנא לעיל מעל כל זרע זרוע. למה לי, ש"מ לצרף ע"כ. **ומבואר** בגמ' דבעיקר קרא דשומר לא נתפרש דהוא לענין צירוף, אלא דאנן ילפינן לה מהך קרא, משום

דלא איצטריך קרא דשומר לדין מכניס ומוציא, דק"ו מיד הוא, ולפיכך אייתר קרא דשומר להצטרף.

ד. **ויש** להוסיף ביאור בדברי הגמ', דאף שמפורש במתני' דשומר הוא גם באופן שאינו יד, אפ"ה מסברא ידעין דהוא מכניס ומוציא ק"ו מיד, דאמנם היד משמש לאחוז בו את האוכל, והך שימוש ליתא בשומר, מ"מ השומר הרי הוא ג"כ משמש את האוכל, שהרי הוא שומר עליו ובלעדיו אין קיום לאוכל, והך שימוש של 'שומר' הוא יותר חשוב ונצרך אל האוכל מהשימוש של 'יד', וזה הוא שאמרו 'ומה יד שאינה מגינה מכנסת ומוציאה, והיינו דאף שאינה מגינה על האוכל, אהני מאי דמשמשת כ'יד' להאוכל, להיות טפילה לאוכל להכניס ולהוציא טומאה, שומר לא כ"ש, דיהני הך שימוש 'דשומר' להיות נטפל להאוכל להכניס ולהוציא טומאה. **וכן מה** שאמרו בגמ' דשומר של נבילה שנתמעט מצירוף, מ"מ מהני להכניס ולהוציא איירי אפי' בגוונא דאינו משמש שימוש של יד, ולהכי ס"ד דכיון שנתמעט מאיצטרופי לא יועיל אפי' להכניס ולהוציא, וקמ"ל דאהני חשיבות 'שומר' שלו עכ"פ לענין להכניס ולהוציא, דאף הוא משמש אל האוכל בכך שהוא שומר, ולא גרע מיד, וכ"ז מבואר ברש"י ד"ה יכול שאני מוציא עיי"ש^א.

ה. **ופריך** 'ואימא יד להכניס ולא להוציא, שומר להכניס ולהוציא, אבל יד להוציא, ושומר לצרף לא, ופירש"י דקו' הגמ' רק על יד של טומאת אוכלין שנאמרה בקרא דהבאת טומאה לאוכל, דאילו יד דנבילה ע"כ להוציא היא, דל"ש בה להכניס שהרי טומאה יוצאה מגופה, ומנבלה ליכא למיילף לטומאת אוכלין כדאמר' בגמ' להלן. ונימא דדוקא להכניס טומאה לאוכל נתחדש דין יד, וא"כ נימא דיתורא דקרא דשומר אתי לרבות דשומר מוציא, ומנלן דשומר מצטרף. **ומשני** 'יד להכניס ולא להוציא לא מצית אמרת, השתא עיולי מעיילא, אפוקי מיבעיא', ופירש"י השתא עיולי מעיילא, ואע"פ שעדיין לא ירדה לו טומאה, אפוקי מיבעיא, הלכך כיון דמכנסת כ"ש דמוציאה, ושומר אתי להכניס ולהוציא בק"ו, והאי דכתביה רחמנא לצרף כתביה עכ"ל. **והדר פריך** 'ואימא יד להוציא ולא להכניס, שומר להוציא ולהכניס, אבל יד להכניס ושומר לצרף לא, ואימא יד דכתיבא באוכלים להוציא כתיבא ולא להכניס, והכנסה לא אתי מהוצאה, וכתב שומר לרבות בו אף הכנסה, אבל יד להכניס ושומר לצרף לא, ולקמיה משני מעיקרא כי כתיבא יד באוכלין אתחילת טומאה כתיבא דהיא הכנסה, ומיהו השתא משני ליה שינויא אחרינא. וצ"ל דס"ד דנהי דעיקר קרא איירי בהכנסת טומאה לאוכל, מ"מ נימא דחידושא דידות דילפי' מריבויא ד'לכם', איירי בהוצאת הטומאה מן האוכל, ולא נתחדש דין יד אלא להוציא ולא להכניס. **ומשני**, יד יתירא כתיב תנור וכירים יותץ [טמאים הם וטמאים

א. וז"ל יכול שאני מוציא כו' שהנוגע כנגד הבשר לא יהא טמא, דאפילו מעשה יד לא עבד להכניס ולהוציא טומאה לא נעביד האי שומר, דכיון דאימעט מאיצטרופי אפילו תורת יד האוכל לא ניהוי ליה, דשאם נגע יד האוכל הטמא בדבר אחר ילפינן לקמן דמוציאה טומאה מן הטמא לטהור, והאי שומר לאו יד הוא, ושמירתו לא תשוויה אפילו לחשיבות יד, תלמוד לומר יטמא עכ"ל.

יהיו] לכם לכל שבצרכיכם לרבות את הידות. יד יתירא כתיבא, ועל כרחך תרתי להוצאה לא איצטריך, דל חד מינייהו להכנסה, וכיון דאיתא הכנסה והוצאה ביד, יליף שומר בק"ו, וכי כתביה רחמנא לצרף כתביה.

ו. **ופריך**, הי מינייהו מייתר, כולהו להוצאה צריכי. לכתוב רחמנא בזרעים, וליתו הנך מינייהו, מה לזרעים שכן טומאתן מרובה, שמקבלין טומאה מולדי טומאה, תאמר בתנור שאינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה. וכן מנבלה מרובה טומאת אוכלין, כדתנן מתניתין ריבה לטמא טומאת אוכלין ממה שריבה לטמא טומאת נבלות. לכתוב רחמנא בתנור, וליתי הנך מיניה, מה לתנור שכן מטמא מאויר, לכתוב רחמנא בנבלה, וליתי הנך מינה, מה לנבלה שכן מטמאה אדם, ומטמאה במשא, וטומאה יוצאה מגופה. חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתי. הי תיתי, לא לכתוב רחמנא בזרעים ותיתי מהנך, מה להנך שכן מטמאין שלא בהכשר, תאמר בזרעים שאין מטמאין אלא בהכשר, אמר רב הונא בריה דרב יהושע פירות שלא הוכשרו, כתנור שלא נגמרה מלאכתו דמי, הא דהכשר לאו פירכא היא דהיינו גמר מלאכה דידהו ותנור נמי בלאו גמר מלאכה לאו טמא הוא.¹ אלא פריך הכי, מה להנך שכן מטמאין שלא בנגיעה, תאמר בזרעים שאין מטמאין אלא בנגיעה. לא לכתוב רחמנא בתנור ותיתי מהנך, מה להנך שכן אוכל. לא לכתוב רחמנא בנבלה ותיתי מהנך, יד דנבלה למה לי אם אינו ענין ליד נבלה, תנהו ענין ליד דעלמא, לאוכלין, ואם אינו ענין להוצאה, דהא בדידהו יד כתיבא, תנהו להכנסה, הרי יד להכניס יד להוציא, שומר לצרף.

ופריך, ואכתי יד דנבלה אצטריך, דאי לא כתב רחמנא בנבלה הו"א דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה הנך לא מטמא אדם, אף נבלה לא מטמאה אדם, שלא תאמר דיו, אי לא הוה כתיבא בגופה וגמרה מהנך הו"א דיו ליד נבלה הלמדה מאלו להיות כאלו, דמה אלו לא מטמו אדם אף נבלה הואיל ויד דידה מהנך אתיא לא טמא אדם דרך ידה, כגון תחב קיסם בכזית בשר נבלה להיות לו יד², ונגע אדם בו לא יטמא עד שיגע בנבלה עצמה, וכן עצם של נבלה עצמה נמי דהוויא יד. וביאור קו' הגמ' דדין יד להוציא דאשכחן בטומאת אוכלין או בטומאת תנור, אינה אלא לטמא אוכלין ומשקין, ולא לטמא אדם, שהרי אוכלין וכלי חרס אינם נעשים אב הטומאה, ואינם מטמאין אדם, ועל כן אילו הוי ילפינן יד דנבלה מיד דזרעים ותנור, לא יהני דין יד דנבלה לטמא אדם.

ב. ונראה לבאר השו"ט בזה אי מאי דזרעים אינם מקב"ט בלא הכשר הוי פירכא, דתליא בנידון הגמ' בע"ב דנחלקו רב ור' יוחנן אי הכשר תחילת טומאה או דהכשר לאו תחלת טומאה, ונפ"מ אם יש יד להכשר כשם שיש יד לטומאה, וביאור פלוגתתם אי הכשר הוי גזיה"כ ותנאי בדין טומאת אוכלין, שאינה חלה אלא רק ע"י הכשר, או דהכשר לאו תחילת טומאה הוא אלא מדין 'גמר פרי', דלא נגמר בהו שם 'אוכל' אלא ע"י הכשר מים, ומעתה אי נימא דהכשר 'תחילת טומאה' הוי זה קולא בטומאת אוכלין, דלא חיילא אלא ע"י שקדמה לה הכשר, אבל אי נימא דהכשר לאו תחילת טומאה אלא מדין גמר פרי, אי"ז קולא בדין הטומאה כלל, דהרי"ז כתנור שלא נגמרה מלאכתו, ופשוט.

ג. ע' רש"ש שתמה דכה"ג לא הוי יד, דחיבורי אדם לא הוי חיבור כדתנן בפ"ג דאהלות מ"ד, אמנם בידות הכלים חזינן דאף בידי אדם הוו חיבור, והאריך בזה הרש"ש באהלות עיי"ש.

ויש בזה חידוש, דבפשטו עיקר הילפותא מהתם הוא שהיד נטפלת אל הטומאה, והנוגע ביד כנוגע בטומאה עצמה, ומשו"ה היד מוציאה את הטומאה, וא"כ מה שייך בזה דין דיו, דלעולם דין היד כדין הטומאה עצמה, ומה שבטומאת אוכלין ובתנור אין היד מועלת לטמא אדם, היינו משום דעיקר הטומאה שם אינה טומאה המטמאת אדם, אבל בנבלה שהטומאה בעצמה מטמאת אדם, למה לא יועיל היד לטמא אדם, הרי היד מוציאה את טומאת הנבילה, שהיא טומאה המטמאת אדם. והרי מסתבר דגם להך ס"ד דלא יהני דין יד דנבלה אלא לטמא אוכלין ומשקין, מ"מ יהני יד דנבלה לעשותן ראשון לטומאה, כאילו נגעו בנבלה עצמה, ול"ש לומר בזה דין דיו, דנימא כיון שבזרעים ובתנור לא מהני דין יד לעשות אוכלין ומשקין ראשון אלא רק שני לטומאה, ה"נ יד דנבלה לא תעשה אלא שני לטומאה, דלעולם דין היד כדין הטומאה עצמה, וזרעים ותנור שטומאתן היא ראשון, והן עצמן עושין אוכלין ומשקין שני לטומאה, דין היד כמותן לעשות שני לטומאה, ובנבלה שהיא עצמה אב הטומאה ועושה אוכלין ומשקין ראשון, אף היד כמותה לעשות אוכלין ומשקין ראשון, וא"כ ה"נ הדין נותן שתהא יד דנבלה כהנבלה עצמה לטמא אדם, ומה שייך בזה דין דיו, וצ"ע.

ז. ומסיק, אלא יד דנבלה מיצרך צריך, ושומר דנבלה הוא דלא צריך, דרבינן לה לעיל דאמר יכול אף עור שיש עליו כזית בשר הנוגע כנגד בשר מאחוריו לא יהא טמא ת"ל יטמא לא צריך למיכתביה. למאי הלכתא כתביה רחמנא, אי לאיצטרופי אמרת לא מצטרף, הא מעטיה מהכי דקתני רישא בנבלתה ולא בעור שאין עליו כזית בשר ועור משלימו לכזית. ולהוציא קל וחומר מיד אתי, אלא, אם אין ענין לשומר דנבלה, תנהו ענין ליד דנבלה, שאף ע"פ שאינו שומר תוציא. ואם אינו ענין ליד דנבלה, דהא בגופה כתיבא, תנהו ענין ליד דעלמא, ולהוציא לא אצטרף אלא להכניס. יד להוציא, יד להכניס, ושומר לצרף. **ופריך**, ואימא אם אינו ענין לשומר דנבלה, תנהו ענין לשומר דעלמא, דאוכל, דהא שומר ושומר הוא, דאע"ג דכתיב בהו שומר אחרינא, חד שומר להכניס דהא לא כתיבא ביד דלית שומר מינה, וחד שומר לצרף, ושומר להוציא מיד יליף, אבל יד להכניס לא, אבל יד להכניס לא איתרבא.

ומסיק, אלא מעיקרא כי כתיבא יד אהכנסה כתיבא, כלומר הא דפרכין מרישא אימא יד להוציא ולא להכניס לאו פירכא היא, דכי כתיבא יד באוכלין אתחילת טומאתן כתיבא, כשהן מקבלין אותה מן השרץ, וכיון דמכנסת כל שכן דמוציאה, ושומר להכניס ולהוציא מק"ו אתי, שומר דזרעים לצרף. אלא שומר דנבלה למה לי, בשלמא כולהו צריכי ואפילו יד דנבלה שלא תאמר דיו, אלא שומר דנבלה למה לי הא לא מצטרף. ומשני, לגופיה, ולמאי אי לאיצטרופי אמרת לא מצטרף, אי להכניס ולהוציא ק"ו מיד אתיא. ומשני, מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. אי הכי, שומר דעלמא אימא לך להכניס, ומלתא דאתי בקל וחומר טרח וכתב לה קרא, אי הכי, דאמרת טרח וכתב, שומר מנא לך דמצטרף, הא לאו צירוף בהדיא כתיבא, ומשום דלא אצטרף להכניס ולהוציא שדית ליה אצירוף, אימא להכניס ולהוציא אתא, ואע"ג דבקל וחומר מיד אתי, מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ומשני, היכא דאיכא למידרש דרשינן.

רב חביבא אמר שאני שומר דנבלה, לעולם כדאמרינן מעיקרא דשומר דנבלה דלא איצטריך תנהו ענין ליד, ודקפרכת אימא תנהו ענין לשומר דעלמא, אבל יד להכניס לא אשכחן, לאו פירכא היא, דכיון דמעשה יד קא עביד, שאין מצטרף כשאר שומרים, אלא מכניס ומוציא כמעשה יד, מסתברא דיתורא ידידיה דלא איצטריך. איד שדינן ליה, להיות ענין ליד דעלמא, והשתא כולהו צריכי כל ידות דכתיבי להוציא צריכי דחדא מאידך לא אתיא כדאמון, ודנבלה משום שלא תאמר דיי, שומר דנבלה להיות ענין ליד דהכנסה, ושומר דאוכלים לצרף.

ונמצא למסקנא תרי לישני ביישוב קו' הגמ' מנלן יד להכניס ושומר לצרף, א. דממשמעותא דקרא ילפינן יד להכניס וכ"ש להוציא, ואייתר שומר לצרף, [ושומר דנבלה לגופיה להוציא, דאע"ג דאתי מק"ו מיד, טרח וכתב לה קרא]. ב. רב חביבא אמר דעיקר קרא דיד להוציא, וקרא דשומר דנבלה אייתר למידרש באם אינו ענין ליד דהכנסה, ושומר דזרעים לצרף.

ח. **כ' התוס'** שומר דכתב רחמנא למה לי ש"מ לצרף, וא"ת לפי' ר"ת ורבינו שמואל דבעו כביצה לקבל טומאה מנלן צירוף בשומר להכניס, דאימא קרא אתא להוציא, וי"ל כיון דיד מכניס ומוציא ושומר מכניס ומוציא, לענין צירוף שומר נמי לא שניא עכ"ל. ביאור קושייתם, דמ"ש דביד בעינן תרי קראי להוציא ולהכניס, ואילו בשומר סגי בחד קרא לצרף, הרי לא נתפרש בקרא לענין מה נתרבה דין שומר, ורק משום יתורא הוא דמרבין לצרף, וא"כ נימא דריבויא דשומר אתי לצרף להוציא, אבל לא לענין לצרף להכניס, ובשלמא לשי' רש"י והרמב"ם דאוכל מקב"ט בכל שהוא, ורק לטמא אחרים הוא דבעינן כביצה, א"כ ל"ש דין צירוף לשיעור כביצה אלא רק להוציא את הטומאה, דרק 'לטמא' אחרים נאמר שיעורא דכביצה, ואילו להכניס את הטומאה לא בעינן שיעור כלל, אבל לשי' ר"ת והר"ש דמה"ת בעינן שיעור כביצה אף לקבל טומאה, א"כ איכא נפקותא בצירוף אף לענין להכניס, ומנלן דאיתרבי דין שומר להצטרף אף להכניס.

וכ' הרש"ש (במשניות) דקו' התוס' לא קשיא למאי דמסקינן דעיקר קרא דידות בהכנסה כתיב, דכשם שפשיטא לן דריבויא דיד הוא להכניס, ה"נ עיקר קרא דשומר בהכנסה כתיב, ואין מקום להק' דנימא דריבויא דשומר לצרף הוא רק להוציא ולא להכניס. וקו' התוס' שייכא לרב חביבא דסבר דהיה מקום לומר דריבויא דידות הוא רק להוציא, ואיצטריך יתורא לאשמעינן יד להכניס, וא"כ בשומר לצרף נמי נימא דרק להוציא איתרבי, ולא לצרף להכניס.

ותי' התוס' דאחר שמצינו גם ביד וגם בשומר דמהני להכניס ולהוציא, מסתברא דגם שומר נתרבה הן להכניס והן להוציא, ולפי"ז יש לדון בקו' הגמ' 'ואימא אם אינו ענין לשומר דנבלה, תנהו ענין לשומר דעלמא, שומר להכניס שומר לצרף, אבל יד להכניס לא'. אי הוי

ד. ומיהו משכח"ל נפקותא בצירוף להכניס, לפי מש"כ התוס' בפסחים (ל"ג ב') דאפי' אי לא בעינן שיעור לקבלת טומאה, מ"מ הא מיהת דבעינן שיעור כביצה כדי לקבל הכשר, ובתוס' בחולין (ל"ו א' ד"ה ועדיין) כ' דאף למ"ד אין יד להכשר, יש שומר להכשר, וא"כ משכח"ל נפ"מ בצירופא דשומר להכניס לענין הכשר, ויל"ע.

שומר מצטרף אף להכניס או רק להוציא, דהא תי' התוס' הוא רק 'כיון דיד מכניס ומוציא ושומר מכניס ומוציא, לענין צירוף שומר נמי לא שנא', אבל להך ס"ד הרי יד מהני רק להוציא, וא"כ נימא דה"נ שומר לצרף לא איתרבי אלא להוציא, ושמא סגי בהא דשומר עצמו איתרבי אף להכניס, דכמו"כ ריבויא דשומר לצרף הוא אף להכניס, וצ"ע בזה.

והחזו"א (א' א')¹ כ' להעיר על עיקר קו' התוס', דלכא' יש ליישב בפשיטות, דדוקא ביד ס"ד לחלק בין להוציא לבין להכניס, דכיון שיש שיעור בטומאה עצמה, י"ל דיותר קל להוציא הטומאה ממנה ע"י היד, מאשר להכניס הטומאה אליה ע"י היד, אבל בשומר לצרף הרי גם להוציא אינו מובן איך יועיל השומר להוציא, שהרי בטומאה עצמה אין שיעור לטמא, וע"כ דנתחדש דהשומר עצמו חשוב כאוכל גמור להשלים שיעור הטומאה עצמה, וא"כ י"ל דבזה אין סברא לחלק בין להוציא לבין להכניס, דאי חשיב השומר כאוכל ממש עד כדי שהוא מצטרף להשלים את השיעור, מה לי להוציא ומה לי להכניס, וצ"ע בד' התוס', [ועי' מה שיתבאר בזה להלן שיעור ד' אות ז'].

פרק א' משנה א'

פלוגתת הראשונים בביאור 'מיטמא ומטמא'

א. כל שהוא יד ולא שומר מיטמא ומטמא ולא מצטרף, שומר אע"פ שאינו יד מיטמא ומטמא ומצטרף, לא שומר ולא יד לא מיטמא ולא מטמא. ופי' הר"ש מיטמא, מכניס טומאה כנוגע באוכל עצמו. מטמא, מוציא טומאה עכ"ל, והיינו ד'מיטמא' מיירי שנגע השרץ ביד, דהיד מכניס טומאה לאוכל, ו'מטמא' איירי שהאוכל כבר היה טמא והיד נגע בטהרות, שהיד מוציא את הטומאה, ומשמע דמפרש לישנא דמתני' 'מיטמא' ו'מטמא' דקאי על האוכל שהוא מיטמא ע"י היד, אם נגע השרץ ביד, והוא מטמא אחרים ע"י

היד אם נגע היד בטהרות. ומקור פירושו מד' רש"י בחולין (שם) דבגמ' שם מייתי מתני' דידן, וה"ג התם 'כל שהוא יד ולא שומר טמא ומטמא ולא מצטרף', ופירש"י טמא, אם היה טהור ונגע היד בשרץ מכנסת טומאה לאוכל, דאע"ג דאיהו לאו אוכל הוא מקבל טומאה כאוכל עצמו. ומטמא, אם אוכל טמא הוא ונגע ידו באוכל טהור מטמאו עכ"ל. וכן פי' לישנא דמתני' גבי שומר, 'טמא, אם היה טהור מקבל טומאה ומכניסה לאוכל. ומטמא, אם היה אוכל טמא ונגע שומרו בטהור, מוציא שומר את הטומאה מזה לזה עכ"ל.

אולם הר"מ בפיה"מ פי' איפכא, וז"ל ואחר מו"מ ארוך בגמרא וראיות מן הכתובים, היתה המסקנא שהן מתטמאין ומטמאין, כלומר שאם נטמא האוכל עצמו

ה. וז"ל לכאורה י"ל דדוקא לענין יד להוציא, קל להוציא מלהכניס, דכיון דיש שיעור לטמא מוציא טומאתו אף דרך יד, אבל לענין חצי ביצה אוכל טמא ושומר חצי ביצה, לא שייך לחלק בין להוציא בין להכניס, דכיון דאין כאן שיעור לטמא אין כאן מה שיטמא וכיון דשומר מצטרף להוציא ע"כ דחשיב שומר כאוכל ה"ה להכניס עכ"ל.

שהוא נטמא ע"י היד ומטמא ע"י היד, ואילו במתני' לא קתני 'אוכל' כלל, אלא רק 'יד' קתני, ומשמע דמאי דקתני 'טמא ומטמא קאי על היד עצמו ולא על האוכל, ולכן פי' התורת חיים כפי' הר"מ דטמא היינו שהיד נטמא ע"י האוכל, והיד מוציא את הטומאה אליו, ומטמא היינו שהיד מטמא את האוכל, כשנגע בו השרץ, ומכניס את הטומאה לאוכל. [ולד' רש"י והר"ש י"ל הטעם שנקט דין יד מכניס ברישא לפי שהוא עיקר קרא למסקנת הגמ', ומינה הוא דילפינן יד להוציא].

אם ה'יד' עצמו נטמא, או שהוא רק מכניס ומוציא

ב. ובביאור שורש פלוגתתם ביאור האחרונים דפליגי ביסוד דין ידות האוכלין, דיש לחקור בביאור חידושא דידות, אם היד עצמו נטמא בהדי הפרי, דאף שאין עליו שם אוכל מצד עצמו, דעץ בעלמא הוא ואינו ראוי לאכילה, מ"מ נתחדש בדינא דידות דכיון שהוא 'יד' של האוכל חשיב כחלק מן האוכל, ונטפל אל האוכל לענין קבלת הטומאה, או דנימא דגם לאחר חידושא דידות ל"ש דין קבלת טומאה ביד עצמו, וכל דין יד הוא רק שהוא 'מכניס' טומאה לפרי 'מוציא' טומאה ממנו, והיינו שהשרץ הנוגע ביד מטמא את הפרי, דהוי כאילו נוגע בפרי עצמו, ונמצא שהיד מכניס טומאה לפרי, וכן אם היה הפרי טמא,

נטמא הקצה שהוא ידו, ואם נטמא אותו הקצה שיש בו סיוע לנו ונגעה בו טומאה נטמא הצמח עצמו ועצם האוכל, וזה הוא ענין אמרו מיטמא ומטמא כלומר שהיד מתטמא בהתטמא האוכל, ויתטמא האוכל בהתטמא היד עכ"ל. ומבואר שהר"מ מפרש 'מיטמא' כלומר שהיד מיתטמא בהתטמא האוכל, שאם נטמא האוכל נטמאת גם היד להוציא את הטומאה, ו'מטמא' היינו שיתטמא האוכל בהתטמא היד, שאם נגע השרץ ביד נטמא האוכל, וכ"כ הרע"ב וז"ל מיטמא, היד, ואע"פ שאינו ראוי לאכילה, אם נגעה טומאה באוכל, דחשיב היד חיבור לאוכל וכאילו הוא גוף אחד. ומטמא, אם נגעה טומאה ביד נטמא האוכל, אע"פ שלא נגעה הטומאה באוכל עכ"ל. וכ"כ הרגמ"ה בחולין (שם)¹ ונמצא לפי דבריהם דהא דקתני 'מיטמא ומטמא' קאי על היד עצמו שהוא נטמא בטומאת האוכל, ומטמא את האוכל בטומאתו, כשנגע בו השרץ.

ונמצא דלש"י רש"י והר"ש קתני תחילה דין יד להכניס ואח"כ דין יד להוציא, ולד' הר"מ והרע"ב והרגמ"ה קתני תחילה דין יד להוציא ואח"כ דין יד להכניס. ועי' בתורת חיים בחולין שתמה על רש"י דבגמ' שם מבואר דלהכניס הוי חידוש טפי מלהוציא, דהשתא עיולי עיילא אפוקי מבעיא, ומן הראוי לשנות תחילה דין יד להוציא ואח"כ דין יד להכניס, בדרך לא זו אף זו, ועוד הק' דלרש"י צ"ל ד'טמא ומטמא' קאי על 'האוכל'

1. וז"ל כל שהוא יד וכו' כגון ידות של שבלים ועוקצין של פרי, טמא ומטמא ואין מצטרף, כלומר טמא מחמת אוכל שאם נטמא האוכל מטמא היד. ומטמא, שאם נטמא היד מטמא האוכל עכ"ל.

הטהרות הנוגעים ביד כאילו נגעו בפרי עצמו, ובכח"ג היד מוציא את הטומאה מהפרי לטמא אחרים.

ולכאורה היה נראה כהצד השני, דחזינן דיד מכניס ומוציא, ואינו מצטרף להשלים השיעור, ואילו שומר מצטרף, ובפשוטו היינו טעמא דהיד לא חשיבא כאוכל, ולא חיילא הטומאה על היד עצמו, ועל כן אינו מצטרף להשלים שיעורא, אלא רק דמהניא להכניס ולהוציא את הטומאה, אבל שומר חשיב כחלק מגוף האוכל, ולהכי הוא מצטרף לשיעורא. **ובתוס'** בחולין (קכ"ח א') כ' וז"ל כל ידות שבעולם נמי לא מקבלי טומאה, אלא שמכניסות ומוציאות טומאה עכ"ל, ופשטות לשונם מבואר כצד זה דהיד עצמו אינו מקב"ט אלא שהוא רק מכניס טומאה לאוכל, או מוציא טומאה מן האוכל. **וכן י"ל** בד' הר"ש ורש"י דס"ל דהיד עצמו אין בו טומאה כלל, ול"ש למיתני 'טמא ומטמא' על היד בעצמו אלא על רק האוכל, שהאוכל מיטמא על ידי היד, והאוכל מטמא אחרים ע"י היד, אבל היד עצמו ל"ש ביה טומאה כלל, אלא דמהני רק להכניס טומאה לאוכל ולהוציא טומאה ממנו'.

אמנם לפי הר"מ והרגמ"ה מבואר מלשון המשנה כהצד הראשון הנ"ל, דחידושא דידות הוא דהיד עצמו נטמא אגב האוכל, דהא עלה קתני כל שהוא יד מיטמא

ומטמא, דהיד עצמו מתטמא בטומאת האוכל, והאוכל נטמא בטומאת היד, וכ"מ מלשון הרמב"ם (פ"ה ה"ה) שכ' 'כיצד מתטמא ומטמא ואינו מצטרף, שאם נגעה טומאה ביד נטמא האוכל התלוי בו, ואם נגעה טומאה באוכל נטמא היד' עכ"ל.

ביאור הק"ו השתא עיולי עיילא אפוקי מבעיא

ג. **והנה** בדברי הגמ' בחולין דפריך 'ואימא יד להכניס ולא להוציא', וכן איפכא 'ואימא יד להוציא ולא להכניס', משמע דתרי דיני נינהו יד להכניס ויד להוציא והיה מקום לחלק בזה, וכ' בקוב"ש (ח"ב חולין אות נ"ח) וז"ל משמע מכאן דהיד עצמו נטמא, ומש"ה יש מקום לחלק בין להוציא ולהכניס, דכשנטמא האוכל נטמא גם היד אבל איפכא לא, דהיד נגרר אחר האוכל ולא האוכל אחר היד. אבל אם נפרש דהיד לעולם אינו מקבל טומאה, ואינו אלא מכניס ומוציא, דגזה"כ הוא דהנגיעה ביד מיחשבא כנגיעה בגוף האוכל, א"כ מ"ש להכניס מלהוציא עכ"ל. וצ"ב לשי' רש"י והר"ש דהיד רק מכניס ומוציא, מה הצד לחלק בין להכניס ללהוציא.

ובתורת חיים שם הק' עוד על רש"י מתי' הגמ' דאם יד מכניס כ"ש שהוא מוציא, ד'השתא עיולי מעיילא אפוקי מבעיא', וז"ל ועוד דלפירושו מאי ק"ו הוא זה

ז. אמנם יל"ע בד' רש"י בחולין שכ' וז"ל טמא, אם היה טהור ונגע היד בשרץ מכנסת טומאה לאוכל, **דאע"ג דאיהו לאו אוכל הוא מקבל טומאה כאוכל עצמו**. ומטמא, אם אוכל טמא הוא ונגע ידו באוכל טהור מטמאו עכ"ל. ומשמע דנתחדש בד"ן יד שהוא מקבל טומאה כהאוכל עצמו, ומטעם זה הוא שהיד מכניס טומאה לאוכל, וצ"ע.

עיולי עיילא אפוקי מבעיא, ולמה הוי חידוש יותר להכניס מלהוציא, וכמו שהק' התורת חיים. ובמשנת טהרות תירץ בשם חזון יחזקאל דדין יד נתחדש דוקא לטומאה, [וכדחזינן בגמ' בע"ב דפליגי אי יש יד להכשר, ותליא אי הכשר תחילת טומאה, והיינו משום דרק בטומאה נתחדש דין יד], ומעתה י"ל דכשהאוכל כבר טמא שפיר הו"ל 'יד לטומאה', ומשו"ה מהניא להוציא את הטומאה, אבל כשהיד בא להכניס טומאה לאוכל הרי האוכל עודנו טהור, וס"ד דלא מיקרי 'יד לטומאה', קמ"ל דגם להכניס מיקרי 'יד לטומאה' כיון שעל ידו נטמא האוכל. וזה הוא שאמרו דאי להכניס נתחדש דמיקרי יד לטומאה אע"פ שעדיין לא ירדה עליו טומאה, כ"ש להוציא דהוי יד לטומאה, עכ"ד.

ראיית הקה"י מבהמה בחייה אינה נעשית יד לאבר

ד. והקה"י (ס"ע) האריך בחקירה זו, והביא ספר מקור ברוך שנסתפק אם מותר להכניס יד של דבר טמא למקדש, וביאר הספק דכיון שהיד עצמו אין בו טומאה לא מיקרי מכניס טומאה למקדש, או דלמא דכיון שהיד מכניס ומוציא טומאה, גם זה נקרא מכניס טומאה למקדש, וחזינן דפשיטא ליה דליכא טומאה על היד בעצמו, וכל דינא דיד הוא רק שהוא מכניס ומוציא טומאה, ומספק"ל אם יש בזה איסור של מכניס טומאה למקדש.

והקה"י הביא ראיה מד' התוס' בחולין (קכ"ח א') בהא דמבעיא לן בהמה בחייה מהו שתיעשה יד לאבר, וז"ל תימה מאי

דקאמר השתא עיולי מעיילא אפוקי מיבעיא, דמה לי עיולי מה לי אפוקי, ומה שפירש רש"י ז"ל דהשתא עיולי מעיילא אע"פ שעדיין לא ירדה לו טומאה, לאו סברא היא, דאפוקי נמי עדיין לא ירדה לו טומאה לאותו אוכל הנוגע בו ביד, ואדרבא עיולי מסתבר טפי כיון שהטומאה עצמה נוגעת בידו עכ"ל.

ולכן פי' התורת חיים כפי' הר"מ דמיטמא ומטמא קאי על היד עצמו, 'מיטמא' שאם נגעה טומאה באוכל היד טמא, שהיד מוציא את הטומאה אליו מן האוכל, ו'מטמא' שאם נגעה טומאה ביד נטמא האוכל שהיד מכניס בו את הטומאה, ולפי"ז כ' וז"ל והשתא ניחא דלא זו אף זו קתני, דהיד טפל לאוכל ואין האוכל טפל ליד, ואשמעינן דלא זו שהיד טמא, שהאוכל עיקר ומטמא את היד שהוא טפל, אלא אפילו היד שהוא טפל מטמא את האוכל, והיינו דפרין השתא עיולי מעיילא שהיד שהוא טפל מכניס הטומאה באוכל שהוא עיקר, אפוקי מיבעיא עכ"ל. והיינו דלשי' הרמב"ם הביאור בגמ' דאם האוכל נטמא אגב טומאת היד, כ"ש דהיד נטמאת אגב טומאת האוכל, וכן פי' בחי' הר"ן שם וז"ל עיוליה מעיילה אפוקי מיבעי, נ"ל דהכי פירושא השתא אמרת דעיוליה עיילא ר"ל שהכלי נטמא אגב היד, אלמא שהכלי נגרר אחר היד, וכשנטמא היד נטמא הכלי, אפוקי מיבעיא כ"ש שראוי לומר שיהא נגרר היד אחר הכלי, וכשהכלי נטמא יוציא טומאתו על דרך היד עכ"ל.

אבל לשי' רש"י והר"ש דהיד עצמו אין בו טומאה כלל, ואינו רק מכניס ומוציא את הטומאה, צ"ב סברת הגמ' הגמ' השתא

איכפת לן מאיזה טעם אינו מקב"ט אם רק מצד שאינו אוכל או מפני שהוא חי.

וסיים הקה"י דמ"מ לשון התוס' בקושיתם משמע דפשיטא להו דהידות עצמן אינם מקב"ט אלא רק שהן מכניסות ומוציאות טומאה, וא"כ צ"ב תירוצם, דלענין דין מכניס ומוציא מאי נפ"מ מאיזה טעם אין היד עצמו ראוי לקבל טומאה. **[ובקובץ שמועות** (אות ג"ח) כ' דלפי התוס' הנ"ל זה גופא ספק הגמ' שם, דאם היד רק מכניס ומוציא א"כ דין הוא שבהמה בחייה נמי תיעשה יד, כיון דדין יד הוא רק שהנוגע ביד כנוגע באוכל עצמו, וכמ"ש התוס' בקושיתם, או דלמא דהיד עצמו נטמא, וזה רק היכא שכל החיסרון שלו הוא שאינו אוכל, דע"ז מהני דין יד שיהא לו חשיבות אוכל מכח זה שנטפל לאוכל, אבל בהמה בחייה ל"ש בה קבל טומאה כלל, וכמ"ש התוס' בביתרועם, ולפי"ז הוי בעיא דלא איפשיטא, עכ"ד, וז"ח].

ונמצא דאכתי צ"ב לשי' רש"י והר"ש, דהיד עצמו אינו נטמא, אלא הוא רק מכניס ומוציא, הרי חד דינא הוא ממש, דהנגיעה ביד כנגיעה באוכל, ב. מה הק"ו דהשתא עיולי עיילא אפוקי מבעיא, ג. מה הצד שבהמה בחייה אינה נעשית יד לאבר, ויבואר להלן בעזה"י.

מבעיא ליה אי משום דבהמה בחייה לאו בת קבולי טומאה היא, כל ידות שבעולם נמי לא מקבלי טומאה אלא שמכניסות ומוציאות טומאה, וי"ל דלא דמי לשאר ידות דמאי דלא מקבלי טומאה משום שאינן אוכל, אבל בעלי חיים כי נמי הוי אוכל כגון בן פקועה איכא למ"ד פרק בהמה המקשה (ע"ה א') דלא מקבל טומאה עכ"ל. ומבואר בתירוצם דדין יד מהני רק היכא שהסיבה שאינו מקבל טומאה הוא רק משום שחסר לו שם אוכל, אבל היכא דגם אם היה לו שם אוכל אינו ראוי לקבל טומאה מפני שהוא בעל חי, לא מהני ע"ז דין יד. [וכע"ז כ' התוס' שם ד"ה הרי אמרו דלא מהני דין יד באיסוה"נ לר"ש כיון דאפי' אם הוא אוכל אינו מקב"ט משום דהוי אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים, יעו"ש]. ויש להוכיח מזה דחידושא דידות הוא דנטפל אל האוכל ומדין יד יש עליו ג"כ שם אוכל ושייך בטומאת אוכלין, דבזה י"ל דכ"ז מועיל רק אם הסיבה שאינו מקב"ט הוא מפני שחסר לו שם אוכל, דע"ז אהני דין יד להחשיבו מכלל האוכל, [וכמו שמצינו כע"ז בקודש, דחיבת הקודש משוי ליה אוכלא], אבל בהמה בחייה שאפי' היה עליה שם אוכל ל"ש בה טומאה מפאת החיות שבה, לא יהני ע"ז דין יד לומר שתקבל טומאה, אבל אי נימא דלעולם לא חיילא טומאה על היד עצמו, וכל דינו הוא רק שהוא מכניס ומוציא את הטומאה, מה

